

Polskie Towarzystwo Entomologiczne
Sekcja Lepidopterologiczna

XXXIV Sympozjum Sekcji Lepidopterologicznej PTE

Lepidopterologia w Polsce – stan obecny i zadania na przyszłość

Toruń, 10-11 września 2011 r.

Program

Sobota, 10 września 2011

- 9.30 Otwarcie sympozjum, powitanie uczestników (sala wykładowa nr IV w Budynku Wydziału BiNoZ)
- 9.45 **Tomasz W. Pyrcz:** Specjacja parapatryczna? Przykłady w górskiej faunie oczennic Andów i Europy. Wstępne wyniki badań
- 10.00 **Marcin Sielezniew, Robert Rutkowski, Donata Ponikwicka-Tyszko, Mirosław Ratkiewicz, Izabela Dziekańska i Giedrius Švitra:**
Zmienność genetyczna a różnicowanie ekologiczne u modraszka alkona *Phengaris alcon* (Den. & Schiff.)
- 10.15 **Anna Zubek:** Badania filogenetyczne motyli neotropikalnych w Muzeum Zoologicznym UJ – osiągnięcia i perspektywy
- 10.30 **Tomasz Rynarzewski:** Znaczenie cech larwalnych dla badań nad filogenezą Coleophoridae (Lepidoptera)
- 10.45 **Urszula Walczak, Patrycja Widzińska, Bartłomiej Goldyn:** Wpływ stanowiska i gatunku rośliny żywicielskiej na występowanie i liczebność owadów minujących liście lipy
- 11.00-11.30 Przerwa na kawę
- 11.30 **Izabela Marta Szelaż:** Wstępne wyniki badań nad bionomią rozstrzępiaków (Alucitidae: Lepidoptera) Polski
- 11.45 **Jarosław Buszko:** Nieznane aspekty bionomii piórolotków (Lepidoptera: Pterophoridae)
- 12.00 **Tomasz Jaworski, Jacek Hilszczański, Radosław Plewa:**
Saproksyliczne Tineidae i Oecophoridae Puszczy Białowieskiej – przegląd wybranych gatunków

- 12.15 **Janusz Masłowski:** Obserwacje nad rozwojem i zachowaniem gąsienic *Catephia alchymista* (Den. & Schiff.) (Lepidoptera: Noctuidae)
- 12.30 **Piotr Olszewski:** Uwagi na temat bionomii modraszka artaxerxes *Aricia artaxerxes* (Fabricius, 1793) (Lepidoptera: Lycaenidae)
- 12.45 **Łukasz Przybyłowicz:** O polskiej populacji modraszka gniadego *Agrodiaetus ripartii* (Freyer, 1830) (Lepidoptera: Lycaenidae)
- 13.00-15.00 Przerwa na obiad
- 15.00 **Przemysław Klimczuk:** Uwagi na temat bionomii i występowania osadnika wielkookiego *Lopinga achine* (Scopoli, 1763) w Puszczy Knyszyńskiej
- 15.15 **Adam Warecki:** Obserwacje nad bionomią motyli dziennych (Papilionoidea) południowej Europy
- 15.30 **Janusz Nowacki:** Materiały do poznania sówkowatych (Lepidoptera: Noctuidae) Gór Świętokrzyskich
- 15.45 **Adam Malkiewicz, Xavier Dobrzański:** Badania nad koszówkami Dolnego Śląska po stuletniej przerwie (Lepidoptera: Psychidae)
- 16.00 **Wojciech Kubasik:** Zwójkowate (Lepidoptera, Tortricidea) Polski – stan poznania z uwagami na temat gatunków potencjalnie nowych dla naszej fauny, zagrożonych, wymarłych oraz bliźniaczych
- 16.15 **Krzysztof Jonko:** Motyle (Lepidoptera) Szczecińskiego Parku Krajobrazowego (Puszcza Bukowa)
- 16.30-17.00 Przerwa na kawę
- 17.00 **Marek Machnikowski:** Zagrożone motyle dzienne (Papilionoidea) województwa kujawsko-pomorskiego
- 17.15 **Peter Senn:** Rozmieszczenie motyli dziennych (Papilionoidea) na terenie Gdyni – wyniki i wnioski po trzech latach badań terenowych

- 17.30 **Adam Larysz:** Kolekcja motyli (Lepidoptera) w zbiorach Muzeum Górnosląskiego w Bytomiu
- 17.45 **Grzegorz Banasiak:** Metody preparowania koszuwek (Lepidoptera: Psychidae)
- 18.00 **Roman Wąsala:** Wrażenia entomologiczne z dwóch wypraw na Półwysep Krymski

Po zakończeniu sesji referatowej przewidziana jest sesja towarzyska w pizzerii i ogródkach piwnych naprzeciwko rektoratu UMK (zakończenie wraz z zamknięciem lokalu)

Niedziela, 11 września 2011

9.30-12.00 (sala ćwiczeń Zakładu Ekologii Zwierząt (p. 284 w starym budynku)

Omawiane będą sprawy związane z działalnością Sekcji, propozycje projektów badawczych oraz wolne wnioski.

12.00 Zakończenie sympozjum

Streszczenia referatów

Metody preparowania koszuwek (Lepidoptera: Psychidae)

GRZEGORZ BANASIAK

ul. Miodowa 6, 96-100 Skierniewice,

e-mail: bangr@ld.onet.pl

Psychidae nie cieszą się wśród lepidopterologów zbyt dużym zainteresowaniem. Wynika to nie tylko ze względu na małą atrakcyjność wizualną imagines ale również specyficznych metod hodowli i preparowania.

Uskrzydłone gatunki koszuwek preparuje się standardowo nabijając na szpilki entomologiczne lub minucje i rozpinając za pomocą rozpinadeł. Koszyki przechowywane są na sucho, nabite na szpilki lub naklejone na kartoniki. Spore problemy występują natomiast przy preparowaniu bezskrzydłych samic. Dotychczas powszechnie stosowane naklejanie na kartoniki często uniemożliwiało późniejsze oznaczenie okazów. Okazy mocno się deformowały, często występowały destrukcyjne procesy gnilne. Zastosowanie kilkudniowego przetrzymywania w formalinie a następnie przeniesienie do 70% alkoholu pozwala stosunkowo dobrze zachować ubarwienie i ograniczyć do minimum kruchość i zniekształcenie ciała.

Ważne cechy taksonomiczne znajdują się na odnóżach, odłamane od okazu nakleja się na kartoniki za pomocą kleju opartego o alkohol poliwinylowy. Skrzydła i aparaty genitalne preparuje się na szkiełkach podstawowych utrwalając w jednym z powszechnie używanych środków zamykających. Istotną pomocą w oznaczaniu są płytki głowowo-piersiowe, które przechowuje się na sucho w kapsułkach żelatynowych. Naklejanie na kartoniki powoduje zwykle deformację płytki w czasie wysychania kleju i nie jest polecane.

Etykietowanie preparatów, okazów i ich części stanowi również bardzo ważny element tworzenia zbioru. Konieczne jest numerowanie okazów a numer musi być umieszczony na każdym preparacie. Umożliwi to łatwe dotarcie do całości okazu oraz preparatów.

Nieznane aspekty bionomii piórolotków (Lepidoptera: Pterophoridae)

JAROSŁAW BUSZKO

Zakład Ekologii Zwierząt UMK, ul. Gagarina 9, 87-100 Toruń
e-mail: buszko@umk.pl

Bionomia piórolotków środkowej Europy poznana jest fragmentarycznie. Stosunkowo najwięcej wiadomo o sposobie życia dorosłych gąsienic, które w większości przypadków udaje się łatwo znaleźć i doprowadzić do przepoczwarczenia i wylęgu imago. O wiele słabiej poznane są sposoby składania jaj i strategie życiowe młodszych gąsienic, a zwłaszcza przystosowania do przetrwania okresu zimy. Z dotychczasowych obserwacji wynika, że u środkowoeuropejskich piórolotków zimowanie może odbywać się w stadium imago, młodej lub dorosłej gąsienicy, wyjątkowo jaja. Żaden gatunek nie zimuje w stadium poczwarki. Na przykładzie wybranych gatunków z poszczególnych podrodzin przedstawione zostały cykle rozwojowe piórolotków ze wskazaniem, które ich elementy są trudne do zaobserwowania i wymagają szczególnego zaangażowania.

Saproksyliczne Tineidae i Oecophoridae Puszczy Białowieskiej – przegląd wybranych gatunków

TOMASZ JAWORSKI, JACEK HILSZCZAŃSKI, RADOSŁAW PLEWA

Zakład Ochrony Lasu, Instytut Badawczy Leśnictwa,
Sękocin Stary, ul. Braci Leśnej 3, 05-090 Raszyn
e-mail: T.Jaworski@ibles.waw.pl

Do motyli saproksylicznych zaliczają się gatunki, których gąsienice rozwijają się w drewnie zamierających lub martwych drzew i w owocnikach nad-rzewnych grzybów. W Polsce do tej grupy należy kilkadziesiąt gatunków, głównie w obrębie rodziny Tineidae (molowate) i Oecophoridae (płożkowate). Badania nad fauną saproksylicznych Tineidae i Oecophoridae prowadzono w roku 2011 na obszarze Puszczy Białowieskiej, na terenie rezerwatów Nieznanowo, Starzyna i Przewłoka oraz na wybranych stanowiskach w lasach gospodarczych. Materiał uzyskiwano dzięki hodowli z owocników grzybów nadrzewnych i fragmentów drewna zasiedlonych przez larwy. Ponadto prowadzono odłow motyli do pułapek barierowych zainstalowanych przy owocnikach grzybów, dziuplach i

martwicach. Część wyników uzyskano w oparciu o odłowy motyli do sztucznego światła. Zebrano 12 gatunków saproksylicznych Tineidae oraz 5 gatunków Oecophoridae. *Triaxomera fulvimitrella* (Sod.), *Nemaxera betulinella* (F.) i *Nemapogon wolffiella* Karsh. et Niels. (Tineidae) oraz *Denisia similella* (Hb.) (Oecophoridae) nie były dotychczas wykazywane z obszaru Puszczy Białowieskiej. *Dryadaula caucasica* (Zag.) (Tineidae) jest gatunkiem nowym dla fauny Polski, a Puszcza Białowieska stanowi drugie znane stanowisko tego gatunku w Europie.

Motyle (Lepidoptera) Szczecińskiego Parku Krajobrazowego (Puszcza Bukowa)

KRZYSZTOF JONKO

Warszawa

e-mail: krzysztof.jonko@q-matic.pl

Autor przedstawia historię i aktualny stan wiedzy na temat fauny Lepidoptera Szczecińskiego Parku Krajobrazowego wskazując na gatunki typowe i charakterystyczne dla wymienionego obszaru oraz gatunki rzadkie i chronione. Na podstawie własnych badań autor podaje gatunki po raz pierwszy znalezione na terenie Szczecińskiego Parku Krajobrazowego jak i województwa zachodniopomorskiego. Wskazuje także na potrzebę ochrony stanowisk cennych przyrodniczo gatunków..

Uwagi na temat bionomii i występowania osadnika wielkookiego *Lopinga achine* (Scopoli, 1763) w Puszczy Knyszyńskiej

PRZEMYSŁAW KLIMCZUK

Białystok

e-mail: bio_przemek@poczta.onet.pl

Turzyca palczasta *Carex digitata* L. została zidentyfikowana jako roślina żywicielska gąsienicy *Lopinga achine* Scop. na trzech stanowiskach w Puszczy Knyszyńskiej. Zaobserwowano dwie samice składające jaja, oraz wyrośniętą larwę. *C. digitata* jest rośliną pospolitą w Puszczy Knyszyńskiej, jednak nie wiadomo jak duże jest jej znaczenie dla występującej tu populacji *L. achine*.

Wszystkie wymieniane dotychczas w polskiej literaturze rośliny żywicielskie: turzycza pagórkowa *C. montana* L., kłosownica pierzasta *Brachypodium pinnatum* (L.) P. Beauv., kłosownica leśna *B. sylvaticum* (Huds.) P. Beauv. i turzycza drzączkowata *C. brizoides* L., także występują w Puszczy, przy czym *B. sylvaticum* jest rzadko spotykana, natomiast *C. brizoides*, podawana w opracowaniu sprzed II wojny światowej jako bardzo rzadka, w 2010 roku została znaleziona przez M. Wołkowickiego na jednym stanowisku.

Osadnik wielkooki był obserwowany na ponad 25 stanowiskach głównie w środkowej i północnej części Puszczy przy leśnych drogach, polanach, miejscach rozwidnionych i skrajach lasów, zarówno w zbiorowiskach grądowych, jak i niektórych o charakterze borowym. Na podstawie przeprowadzonych obserwacji oraz w oparciu o badania ze Szwecji, można przypuszczać, że na dużym obszarze w Puszczy Knyszyńskiej zasięg *L. achine* jest ciągły.

Zwójkowate (Lepidoptera, Tortricidae) Polski – stan poznania z uwagami na temat gatunków potencjalnie nowych dla naszej fauny, zagrożonych, wymarłych oraz bliźniaczych.

WOJCIECH KUBASIK

Katedra Entomologii i Ochrony Środowiska, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu,
ul. Dąbrowskiego 159, 60-594 Poznań
e-mail: wkubasik@up.poznan.pl

W nowym ujęciu systematycznym zwójkowate (Tortricidae) z ponad 460 gatunkami wykazanymi z obszaru Polski awansowały na najliczniejszą rodzinę motyli w naszym kraju. Są one również jedną z najlepiej poznanych rodzin w obrębie Microlepidoptera. Stopień poznania poszczególnych obszarów Polski jest jednak bardzo nierówny, a dane z niektórych województw mają głównie charakter historyczny. Dotyczy to zwłaszcza województw zachodnich, z których informacje pochodzą w znacznej mierze z przedwojennych niemieckich publikacji. Jednocześnie w ostatnich latach wykazano wiele gatunków nowych dla naszej fauny, a wiele następnych czeka na swoich „odkrywców”. Znacznych trudności może jednak nastręczać odróżnianie niektórych gatunków bliźniaczych, wydzielonych z pomocą technik genetycznych. Zintensyfikowanie badań w ostatnich latach pozwala również na zaklasyfikowanie niektórych gatunków zwójek do różnych kategorii zagrożeń i uznania części gatunków za zasługujących na ochronę, innych za najpewniej wymarłe. Kwestie te, zwłaszcza w wypadku Microlepidoptera, są jednak sprawą trudną i wymagającą dalszych badań.

Kolekcja motyli (Lepidoptera) w zbiorach Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu

ADAM LARYSZ

Muzeum Górnośląskie w Bytomiu, Dział Przyrody,
Pl. Jana III Sobieskiego 2, 41-902 Bytom
e-mail: adam@lepidoptera.slask.pl

Autor przedstawia krótką historię powstania kolekcji motyli bytomskiego Muzeum, najważniejsze zbiory, które ją tworzą oraz omawia stan prac nad tworzeniem nowego magazynu entomologicznego w ostatnich latach.

Zagrożone motyle dzienne (Papilionoidea) województwa kujawsko-pomorskiego

MAREK MACHNIKOWSKI

Bydgoszcz
e-mail: apaturairis@interia.pl

Na podstawie obserwacji przeprowadzonych w rezerwatach Zbocza Płutowskie i Kozielec autor przedstawia charakter występowania rzadko spotykanych oraz zagrożonych motyli w skali województwa kujawsko-pomorskiego oraz wskazuje na potrzebę i sposoby ich ochrony.

Badania nad koszówkami Dolnego Śląska po stuletniej przerwie (Lepidoptera: Psychidae).

ADAM MALKIEWICZ, XAVIER DOBRZAŃSKI

Instytut Zoologiczny UWr
ul. Przybyszewskiego 63-77, 51-148 Wrocław
e-mail: amalki@biol.uni.wroc.pl

W doniesieniu autorzy podają aktualne dane na temat znajomości koszówek (Psychidae) na Dolnym Śląsku. Zestawiono dane historyczne za okres do 1960 r., z lat 1961-2000 oraz współczesne z okresu 2001-2010. Liczba gatunków stwierdzonych w regionie w tych okresach przedstawia się następująco: 29, 10 i 22. Należy zaznaczyć, że co najmniej dwa gatunki spotykane przed 1945 rokiem zostały przeoczone w checklist z 2000 r. autorstwa Marciniak, czyli liczba historycznie stwierdzonych koszówek na Dolnym Śląsku przekracza 30. Do tej pory krytycznie przeanalizowano i opublikowano dane o gatunkach należących do plemienia Psychini: *Bacotia claustrilla* (Bruand), *Proutia betulina* (Zeller), *Psyche casta* (Pallas) i *Psyche crassiorella* (Bruand) oraz plemienia Naryciini: *Diplodoma laichartingella* (Goetze) i *Narycia duplicella* (Goeze). Dla tych wszystkich gatunków przedstawiono historyczne i aktualne dane o rozmieszczeniu w Polsce i na Dolnym Śląsku. Zebrano dostępne dane o biologii oraz siedliskach występowania. Zilustrowano habitus koszyczków oraz motyli dorosłych (Malkiewicz, Dobrzański 2010, 2011). W kolejnych latach planowane jest podsumowanie i aktualizacja dla kolejnych podrodzin i plemion.

Materiały do poznania sówkowatych (Lepidoptera; Noctuidae) Gór Świetokrzyskich

JANUSZ NOWACKI

Katedra Entomologii i Ochrony Środowiska, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu,
ul. Dąbrowskiego 159, 60-594 Poznań
e-mail: jnowacki@up.poznan.pl

Badania lepidopterologiczne w górach mają długą historię sięgającą początków XIX wieku. Jednak stan poznania fauny sówkowatych polskich gór jest bardzo zróżnicowany. Nie wszystkie pasma górskie zostały w wystarczającym stopniu rozpoznane pod względem występowania w nich sówkowatych. Dotyczy to w znacznej mierze wyraźnie wyodrębnionego obszaru Polski jakim są Góry

Świętokrzyskie. Z obszaru tego niepełne informacje o występującej tam faunie Noctuidae przedstawione są w pracy Bieżanki z 1923 roku omawiającej motyle okolic Kielc oraz pracy Śliwińskiego i współautorów z 1991 r. dotyczącej obszaru Świętokrzyskiego Parku Narodowego. Podkreślić należy, że choć Góry Świętokrzyskie stanowią niewielki obszar naszego kraju, to jednak mają duże znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej Polski. W roku 2008 podjęto badania nad współczesną fauną sówkowatych występujących w Górach Świętokrzyskich.

W efekcie prowadzonych badań stwierdzono występowanie w Górach Świętokrzyskich kilkunastu rzadkich w Polsce gatunków sówkowatych. Wszystkie te gatunki są nowymi dla omawianego regionu Polski.

Uwagi na temat bionomii modraszka artaxerxes *Aricia artaxerxes* (Fabricius, 1793)

PIOTR OLSZEWSKI

Pracownia Biomonitoringu środowisk lądowych UMK, ul. Gagarina 9, 87-100 Toruń
e-mail: thecla@wp.pl

Modraszek artaxerxes *Aricia artaxerxes* (Rhopalocera: Lepidoptera) klasyfikowany jest do gatunków zagrożonych (EN) w Polsce. Zasięg występowania w Europie ma charakter wyspowy. Częściej spotykany w północnej części Wielkiej Brytanii, w Fennoskandii oraz w górach zachodniej i środkowej Europy. W kraju obecnie znany z pięciu stanowisk: Puszczy Białowieskiej, Puszczy Knyszyńskiej, Kotliny Biebrzańskiej, okolic Torunia i Poznania.

Motyle obserwowane były w jednym pokoleniu od połowy czerwca do końca lipca, w poszukiwaniu pokarmu najczęściej przylatywały do kwiatów bodziszka czerwonego (*Geranium sanguineum* L.), kwawnika pospolitego (*Achillea millefolium* L.) oraz komonicy zwyczajnej (*Lotus corniculatus* L.). Jaja zazwyczaj składane są na wierzchniej stronie liści. Rośliną żywicielską gąsienic jest: bodzisek czerwony oraz posłonek rozesłany (*Helianthemum nummularium* L.). Gąsienice w drugim lub w trzecim stadium wzrostowym zapadały w stan hibernacji przytwierdzając się od spodniej strony liści.

O polskiej populacji modraszka gniadego *Agrodiaetus ripartii* (Freyer, 1830) (Lepidoptera: Lycaenidae)

ŁUKASZ PRZYBYŁOWICZ

Instytut Systematyki i Ewolucji Zwierząt PAN; Sławkowska 17; 31-016 Kraków
e-mail: lukasz@isez.pan.krakow.pl

Modraszek gniady jest jednym z najrzadszych i najbardziej zagrożonych motyli Polski. Badania chromosomowe potwierdzają przynależność krajowej populacji do tego właśnie taksonu. Jego populacja ograniczona jest do kilku niewielkich obszarowo stanowisk w Niecce Nidziańskiej. Rośliną żywicielską gąsienic jest sparceta (*Onobrychis* sp.) natomiast osobniki dorosłe żerują również chętnie na omanie wąskolistnym (*Inula ensifolia*). Nektar innych roślin wykorzystywany jest jedynie wyjątkowo. Jaja składane są zazwyczaj w liczbie 1-2 sztuki i nasady uschniętych podsadek kwiatowych w dolnej części dawnego kwiatostanu. Ma to miejsce zazwyczaj w drugiej połowie lipca. Po złożeniu jaj większość samic oznacza łądźki, na których pozostawiły jaja ocierając je końcówką odwłoka. Jajo ma budowę zewnętrzną typową dla podrodziny Lycaeninae.

Nieznane pozostaje pochodzenie i wiek populacji nadnidziańskiej. Ziarna *O. arenaria* znajdowane są już w pokładach flory plejstocenińskiej co sugerować może istnienie osiadłej populacji już ponad 100 tysięcy lat temu. *O. viciifolia* jest z kolei antropofitem, który przywędrował na ziemie polskie jak się zdaje nie wcześniej niż ok. 5000 lat temu. Jeśli motyl przywędrował wraz z nią to jest znacznie młodszym składnikiem naszej lepidopterofauny. Badania zostały sfinansowane z grantu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego nr NN304 319536.

Specjacja parapatryczna? Przykłady w górskiej faunie oczennic Andów i Europy. Wstępne wyniki badań

TOMASZ W. PYRCZ

Muzeum Zoologiczne UJ, ul. Ingardena 6, 30-060 Kraków

e-mail: tpyrcz@yahoo.com

Specjacja parapatryczna jest zjawiskiem słabo znanym i mającym dość wątle podstawy zarówno teoretyczne jak i eksperymentalne. Jak wykazano na przykładzie neotropikalnych oczennic z rodzaju *Lymanopoda* tego typu specjacja zachodzi wśród motyli andyjskich. W różnicowaniu populacji ważną rolę odgrywa dobór rozrywający w ekotonie lasu mgiełnego i łąk wysoko-górskich. Oddziałuje on na rzucające się w oczy cechy fenotypu odgrywające istotną rolę w kojarzeniu się osobników. Analogiczna sytuacja została zaobserwowana w Europie w przypadku występującej w Dolomitach populacji górówki *Erebia ligea*. Stwierdzono obecność populacji o wyraźnie różnych cechach fenotypowych, typowych oraz melanicznych, w przylegających do siebie siedliskach, lesie bukowym i kosówce. Populacja melaniczna jest silnie izolowana w górnej części doliny. Jej status systematyczny pozostaje kwestią sporną i wymaga dalszych badań.

Znaczenie cech larwalnych dla badań nad filogenezą Coleophoridae (Lepidoptera)

TOMASZ RYNARZEWSKI

Inowrocław

e-mail: trynarz@poczta.onet.pl

Wstępne badania nad larwami *Coleophoridae* wskazują, że ich cechy mogą mieć znaczenie przy ustalaniu filogenezy. Jeśli przyjąć że cechą pierwotną są nie podzielone silnie zesklekotyzowane sternity grzbietowe u larw, to wśród polskich *Coleophoridae* najprymitywniejszy jest *Coleophora cornutella* oraz następnie blisko spokrewnione *binderella* i *orbitella*. Jednocześnie gatunki te i inne jednolicie ubarwione, nie posiadają silnie zbudowanych sternitów zatułowia. Pojawiają się one u gatunków o ubarwieniu składającym się z wyraźnych smug.

W grupach tych obecne są dwie ości wzmacniające w budowie falusa. Jednak pewne grupy gatunków z prostą budową falusa, u larw posiadają płytki zatułowiowe. Mogą być one nawet zbudowane z 4 płytek. Budowa larw wskazuje, że rozwój następował od gatunków o jednolitej barwie skrzydeł, pojedynczym falusie a u larw braku sklerytów na zatułowiu i małym ich rozdzieleniu na śródtułowiu.. Zaś cechą zaawansowaną byłaby obecność kilku wzmocnionych sternitów na śród- i zatułowiu. Ale taki pogląd oparty o budowę larw obala dotychczas panującą teorię o prymitywności gatunków z podwójnymi wzmocnieniami w falusie opartą o cechy imaginalne.(Landry).

Rozmieszczenie motyli dziennych na terenie Gdyni – wyniki i wnioski po trzech latach badań terenowych

PETER SENN,

Gdynia

e-mail: petersenn47@gmail.com

W wyniku badań podzielonego na 45 kwadratów po 2x2 km terenu miasta Gdyni, przeprowadzonych w ciągu trzech ostatnich lat (2009-11), stwierdziłem obecność 63 gatunków motyli dziennych, z których 6 należy do z rodziny Hesperidae, 1 z Papilionidae, 9 z Pieridae, 19 z Lycaenidae i 28 z Nymphalidae. Największa liczba gatunków zaobserwowanych w jednym kwadracie wynosi 49, najmniejsza 15 (średnia 30,8). Zbieram także dane do sporządzenia profilu siedliskowego dla każdego gatunku na terenie Gdyni. Ponadto, odnotowałem do tej pory ok. 100 gatunków roślin kwiatowych, do których motyle przychodzą po nektar. Z dotychczasowych badań terenowych można wyciągnąć następujące wstępne wnioski: 1) Wydaje się, że jeśli chodzi zarówno o różnorodność, jak i liczebność motyli dziennych, istnieje pewien gradient od terenów najmniej zmienionych przez człowieka do obszarów najbardziej zmienionych. 2) Najwięcej gatunków stwierdziłem na terenach ruderalnych. 3) Kilka gatunków jest obecnie najprawdopodobniej w trakcie ekspansji w kierunku północnym.

Zmienność genetyczna a zróżnicowanie ekologiczne u modraszka alkona *Phengaris alcon* (Den. & Schiff.)

MARCIN SIELEZNIEW^{1,5}, ROBERT RUTKOWSKI², DONATA PONIKWICKA-TYSZKO^{1,3}, MIROSLAW RATKIEWICZ⁴, IZABELA DZIEKAŃSKA⁵, GIEDRIUS ŠVITRA⁶

¹ Zakład Zoologii Bezkręgowców, Instytut Biologii, Uniwersytet w Białymstoku;
e-mail: marcins@uwb.edu.pl

² Pracownia Technik Molekularnych i Biometrycznych, Muzeum i Instytut Zoologii PAN, Warszawa;

³ Zakład Biologii i Patologii Rozrodu Człowieka, Instytut Rozrodu Zwierząt i Badań Żywności PAN, Białystok;

⁴ Zakład Zoologii Kręgowców, Instytut Biologii, Uniwersytet w Białymstoku;

⁵ Towarzystwo Ochrony Motyli, Warszawa;

⁶ Litewskie Towarzystwo Entomologiczne, Wilno, Litwa;

W obrębie gatunku modraszek alkon (*Phengaris alcon*) wyodrębnia się zasadniczo dwa ekotypy zasiedlające odmienne biotopy i wykorzystujące różne rośliny żywicielskie. Pierwszy z nich, *P. 'alcon'* związany jest z wilgotnymi łąkami oraz głównie *Gentiana pneumonanthe*, podczas gdy *P. 'rebeli'* wykorzystuje zazwyczaj *G. cruciata* rosnącą na ciepłych nawapiennych Murawach. Gąsienice motyla prowadzą początkowo endofityczny tryb życia wewnątrz pączków, ale kończą swój rozwój jako pasożyty społeczne w gniazdach mrówek *Myrmica*. Specyficzność relacji z gospodarzami wykazuje zmienność geograficzną.

Badaliśmy strukturę genetyczną 16 populacji pochodzących z Polski i Litwy. Przedmiotem analizy były: gen mitochondrialny (*COI*), gen jądrowy (*EF1-a*) oraz pięć polimorficznych loci mikrosatelitarnych. Wszystkie osobniki okazały się posiadać ten sam haplotyp *COI*, co może być związane z obecnością we wszystkich populacjach bakterii *Wolbachia*. Z kolei w przypadku markerów jądrowych nie znaleźliśmy jasnego wzoru zróżnicowania, który odpowiadałby podziałowi na dwa ekotypy. Występowały natomiast wyraźne różnice dotyczące zmienności genetycznej - ekotyp *P. 'rebeli'* był mniej polimorficzny, a populacje jego były bardziej zróżnicowane niż w przypadku *P. 'alcon'*. Dane mikrosatelitarne sugerują ponadto, że wszystkie populacje *P. 'alcon'* należą do jednego kladu, podczas gdy w przypadku *P. 'rebeli'* mogą być podzielone na dwa klady odpowiadające specyficzności względem mrówek gospodarzy. Mniejsza zmienność genetyczna oraz ograniczony przepływ genów obserwowana u *P.*

'rebeli' wskazuje, że ekotyp ten powinien być traktowany prio-rytetowo w ochronie przyrody, przynajmniej w skali regionalnej.

Wstępne wyniki badań nad bionomią rozstrzępiaków (Alucitidae, Lepidoptera) Polski

IZABELA MARTA SZELAĞ

Międzynarodowe Studium Doktoranckie Nauk Przyrodniczych PAN
Uniwersytet Rzeszowski, Zakład Zoologii Bezkręgowców,
ul. Zelwerowicza 4; 35-959 Rzeszów.
e-mail: oesperia@poczta.onet.pl

Na świecie znanych jest 186 gatunków motyli z rodziny Alucitidae (GIELIS, 2003). W Polsce odnotowano 5 gatunków: *Pterotopteryx dodecadactyla* (HÜBNER, 1813), *Alucita desmodactyla* ZELLER, 1847, *Alucita huebneri* WALLENGREN, 1859, *Alucita hexadactyla* LINNAEUS, 1758 i *Alucita grammodactyla* ZELLER, 1841. Bionomia niektórych gatunków została szczegółowo poznana i opisana. Związane to jest z trybem życia motyli, umożliwiającym ich obserwacje. Pomimo tego duża liczba gatunków z tej rodziny nie jest zbadana w tym zakresie. Spowodowane jest to utajonym trybem życia w poszczególnych stadiach rozwojowych. W pracy przedstawione są informacje o bionomii Alucitidae Polski. Aktualnie znane są dane umożliwiające w znacznym stopniu zdobyć wiedzę o biologii gatunków z tej rodziny.

Znajomość bionomii jest sprawą priorytetową w planowaniu prawidłowych działań w celu ochrony gatunków motyli i ich siedlisk, które mogą być unikatowe w skali kraju, a nawet Europy.

Wpływ stanowiska i gatunku rośliny żywicielskiej na występowanie i liczebność owadów minujących liście lipy

URSZULA WALCZAK¹, PATRYCJA WIDZIŃSKA¹, BARTŁOMIEJ GOLDYN²

¹Zakład Zoologii Systematycznej, Wydział Biologii, Uniwersytet im. A. Mickiewicza, ul. Umultowska 89, 61-614 Poznań
e-mail: urszulaw@poczta.onet.pl

²Zakład Zoologii Ogólnej, Wydział Biologii, Uniwersytet im. A. Mickiewicza, ul. Umultowska 89, 61-614 Poznań

Badania dotyczące składu gatunkowego oraz liczebności owadów minujących liście *Tilia cordata*, *T. platyphyllos* i *T. ×euchlora* prowadzono w roku 2009 na pięciu stanowiskach w zachodniej Polsce. Na każdym stanowisku wytypowano 10 drzew, z których w odstępach dwutygodniowych zbierano losowo po 50 liści. Badania wykazały występowanie jednego gatunku błonkówki – *Parna apicalis* i pięciu gatunków motyli: *Stigmella tiliae*, *Bucculatrix thoracella*, *Phyllonorycter issikii*, *Roeslerstammia erxlebelli* i *Coleophora anatipenella*.

Najbardziej istotnymi czynnikami wpływającymi na strukturę zgrupowań owadów minujących były struktura siedliska i stopień nasłonecznienia (dla obu zmiennych $F=17, 38$; $p<0.001$). *B. thoracella* i *S. tiliae* spotykane były zdecydowanie częściej na stanowiskach nasłonecznionych (aleje). Z kolei inwazyjny gatunek *Ph. issikii* preferował zacienione stanowiska z *T. cordata* i *T. platyphyllos* (zwarty kompleks leśny). Drugim istotnym statystycznie czynnikiem był Gatunek rośliny żywicielskiej. *T. ×euchlora* była gatunkiem wyraźnie preferowanym przez *S. tiliae*.

Obserwacje nad bionomią motyli dziennych (Papilionoidea) południowej Europy

ADAM WARECKI

Przemyśl

e-mail: adamwareckii@wp.pl

W prezentacji zostały przedstawione wyniki obserwacji nad bionomią motyli dziennych Europy Południowej. Na przykładzie wybranych gatunków motyli, takich jak: *Tarucus balcanica*, *Leptotes pirithous*, *Zerynthia cerisy*, *Spialia orbifer*, *Carcharodus orientalis*, *Euphydryas cynthia* zilustrowany został ich rozwój osobniczy oraz szczegóły wyglądu stadiów preimaginalnych. Szczególną uwagę zwrócono na niepublikowane dotąd rośliny żywicielskie ich gąsienic.

Wrażenia entomologiczne z dwóch wypraw na Półwysep Krymski

ROMAN WĄSALA

Katedra Entomologii i Ochrony Środowiska, Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu,
ul. Dąbrowskiego 159, 60-594 Poznań

e-mail: jnowacki@up.poznan.pl

W minionych latach zorganizowano dwie wyprawy naukowe na Półwysep Krymski. Pierwsza z nich odbyła się w dniach 11-29.05.2010 r., druga 18.06-2.VII.2011 r. Celem ich było zebranie jak największej ilości materiału entomologicznego. Przedmiotem zainteresowania były głównie motyle ze szczególnym uwzględnieniem nadrodziny Noctuoidea oraz przedstawiciele rodziny Geometridae. Wśród zebranego materiału na szczególną uwagę zasługują przedstawione poniżej gatunki sówek:

1. Gatunki sporadycznie wykazywane z terenu Polski, na Ukrainie spotykane częściej: *Dysgonia algira*, *Prodotis stolidus*, *Catephia alchemista*, *Aedia funesta*, *Eublemma purpurina*, *Panchrysia deaurata*, *Cucullia xeranthemi*, *Heliothis peltigera*, *Periphanes delphinii*, *Spodoptera ambigua*, *Oria musculosa*, *Agrotis puta* oraz *Rhyacia lucipeta*.

2. Gatunki lokalnie lub rzadko wykazywane na Ukrainie: *Periphanes treitschkei*, *Hadena magnolii*, *Hadena persimilis*, *Hadena silensis*, *Enterpia laudeti*, *Dichagyris vallesiaca crimea*, *Chersotis rectangula*, *Neterocera quadrangula*.

Badania filogenetyczne motyli neotropikalnych w Muzeum Zoologicznym UJ – osiągnięcia i perspektywy

ANNA ZUBEK

Muzeum Zoologiczne UJ, ul. Ingardena 6, 30-060 Kraków

e-mail: anna_zubek@hotmail.com

Stopień poznania fauny motyli regionu neotropikalnego jest słaby. Prowadzenie badań filogenetycznych w oparciu o dane molekularne wymaga wcześniejszego szczegółowego opracowania taksonomicznego danej grupy z wykorzystaniem danych morfologicznych i anatomicznych. Zastosowanie w analizie filogenetycznej wyłącznie danych molekularnych prowadzi często do fałszach wniosków. Potwierdzeniem tego jest klasyczna rewizja alfataksonomiczna rodzaju *Forsterinaria* Gray zawierająca opisy nowych taksonów, oraz informacje z zakresu morfologii, budowy aparatów kopulacyjnych obu płci oraz zasięgów poszczególnych gatunków. Przykładem kompleksowych badań, w pełni wykorzystujących wszelkie dostępne informacje na temat danej grupy jest opracowanie rodzaju *Lymanopoda* Westwood. Zestawienie danych molekularnych, morfologicznych oraz biogeograficznych pozwoliło na ustalenie pokrewieństw pomiędzy poszczególnymi gatunkami, a następnie przetestowanie możliwych wzorców specjacji i skorelowanie ich w czasie ze zjawiskami geologicznymi. W przygotowaniu znajduje się podobne opracowanie filogenezy rodzaju *Perisama* Doubleday.